

Vítězslav Nezval – Edison

O autorovi

- Narodil se 26. 5. 1900, Biskoupky (u Moravského Krumlova) – zemřel 6. 4. 1958, Praha
- Básník, prozaik, dramatik, esejista, scénárista, překladatel, autor literatury pro děti
- Spoluzakladatel poetismu, vůdčí osobnost českého surrealismu.
- Roku 1922 vstoupil do Devětsilu (spolu s Karlem Teigem). Postupně se stal politickým iniciátorem českého avantgardního hnutí.
- Roku 1924 vstoupil do KSČ. Publikoval v Rudém právu, Tvorbě, Odeonu, Nové scéně, Lidových novinách atd.
Velmi ho ovlivnily jeho cesty – zejména do SSSR, ale i Francie, Itálie a Řecka. Seznámil se zde s mnoha surrealisty (André Breton), pod jejichž vlivem založil Skupinu surrealistů (1934), kterou roku 1938 rozpustil.
působil jako dramaturg Osvobozeného divadla
- Po 2. světové válce byl velmi aktivní v KSČ, získal řadu oficiálních poct a funkcí. Jeho tvorba této doby není moc kvalitní, dosahuje úrovně budovatelské poezie, podle Nezvalových příznivců obsahuje snahu najít sama sebe v socialistickém realismu
- Těžiště Nezvalova díla spočívá v lyrice – lyrika s prvky melancholie
- Po roce 1948 píše angažovanou poezii v duchu komunistické ideologie (poema Stalin a Velký orloj)
- Nezval je rovněž autorem řady manifestů, esejů, překladů z franc. poezie a memoárů.

Inspirace:

dětství

obraz vesnice i zaujetí velkoměstem

životní pocit radosti

obrazotvornost

Nakladatelství

Součást sbírky Básně noci

Hlavní postavy

Básník sám

vstupuje do děje svými úvahami

Edison

americký technik

vynálezce

podnikatel

Charakteristika

lyrickoepická skladba

rým – sdružený (aabb)

verš – jedenácti a dvanácti slabičný verš s trochejskou stopou

autor většinou nepíše diakritická znaménka (tečky, čárky)

Doba děje

doba života Edisona (1847-1931)

Místo děje

Praha a Amerika

Kompozice

5 zpěvů

rámcovité

Výchozí zážitek

toulky noční osvětlenou Prahou a po návratu domů Edisonův životopis v starých novinách

1. zpěv

motiv sebevražedného stínu provázejícího básníka

dialog s ním (rub chaotického tempa moderní doby)

2. zpěv

Zabývá se Edisonem. Jak jako malý roznášel noviny, jak zachránil život malému chlapci, jak se přestěhoval do New Yorku.

Autor vzpomíná na sebe jako chlapce a na svého otce.

3. zpěv

autor popisuje Edisonovy vynálezy, zejména žárovku.

autor oslavuje pokrok civilizace, techniky, ukazuje na důležitost vynálezů, nejen žárovky, ale také telefonu

4. zpěv

vrchol

smyslem života a pocitu štěstí = štěstí z objevů, touha dobývat a přetvářet svět

5. zpěv

obecný pocit radosti ze života („zapomnění na stesk života a smrti“)

touha po životě

Básník se probouzí ze svého snění a uvědomuje si, že mluvil sám se sebou. Loučí se.

Polarita refrénu nepravidelně rozmístěného mezi strofami básně, obraz dvou protikladných světů:

Záměr

vrchol a překonání poetismu: vážný, hlubší pohled na skutečnost (vliv společenské skutečnosti)

oslava tvůrčí činnosti člověka, zosobnění všech kladných sil

básnické vidění moderního světa a člověka

závažné otázky smyslu tvorby (umělecké, vědecké), života a smrti, život a práce člověka jako hrdinství a dobrodružství

Jazykové prostředky

personifikace

anafory (opakování slov na začátku veršů)

jako akrobat jenž přešel po lanu

jako matka která porodila dítě

jako rybář který vytáhl plné síť

polarita motivů a konfliktnost (den x noc, stín x jas, smrt x život, sebevrah x vynálezce)

setkání s básníkovými „já“ nebo „my“ (naše životy jsou truchlivé jak pláč)

vyznání z touhy naplňovat sny činy, nespokojovat se s málem (znovu žít a mít mánii)

kompozičně ucelená skladba: vývoj od smutku a pesimismu k radosti ze života a optimismu
 metafora – řazené asociativním způsobem
 lyrický mluvčí se označuje jako „piják světél nočních bárek na Vltavě“ apod.
 anaforické spojování veršů vyvolává dojem, jako by jeden básnický obraz vyvolával další, a společně tak vytvářejí celé řetězce představ

Oslovení (často i neživých předmětů, které jsou takto personifikovány) dodávají zvláště závěrečným veršům vzrůsný charakter.

Okolnosti vzniku díla

Edison vznikl během básnickova pobytu u rodičů v Dalešicích na podzim roku 1927. Knižně vyšlo dílo poprvé samostatně r. 1928, od r. 1930 pak jako součást souboru Básně noci.

Vliv díla

V básni se na jedné straně završují podněty, objevené už civilistickou poezií S.K. Neumanna, na straně druhé předznamenává „melancholický obrat“, který vstoupil do české poezie s počátkem 30. let u básníků, jako byl F. Halas, V. Holan nebo J. Zahradníček
 Celek Nezvalova díla vyvolává prakticky dodnes rozporné reakce. Je oceňována básnickova dovednost a jazykové mistrovství, současně jsou však zaznamenávány hluboké kvalitativní propady, reprezentované především jeho angažovanou poválečnou poezií
 Ani Nezvalovy občanské postoje nebyly vždy zcela jednoznačné. Přes své komunistické zánění v 50. letech, v době mohutného tažení proti katolickým básníkům, se zastal J. Demla

Báseň byla zhudebněna jazzovým hudebníkem Janem Spáleným.

Odborné termíny

anakolut – termín označující jev, kdy další část věty nenavazuje syntakticky správně na část předcházející, např. kde jsem v pachu novinářské černi tona

enumerace – výčet, např: Grand Trunk Herald! Velký Věstník ve voze!

Perifráze – opis, který vystihuje určitý jev nebo děj pomocí typických znaků, např: ptáka našich nocí s kterým dlouho bdíme, metlu příšer stínů již je zaháníme

přirovnání – pojmenování na základě srovnání, podobnosti dvou subjektů, např. stroje chrlí oheň jako Vesuvy

Afora – opakování shodného slova nebo skupiny slov na začátku za sebou jdoucích veršů nebo vět, např. piják nezachytitelných odstínů, piják světél potopených do stínů, piják žen jichž poslouchají sny a hadi

Poetismus – český básnický směr, který vznikl ve 20. letech 20. stol. V rámci uměl. sdružení Devětsil; vznikl jako opozice proti angažované poezii proletářské (Nezval, Teige, Biebl...)

Lyrika – nemá děj, vyjadřuje pocity, nálady, dojmy, myšlenky, úvahy autora nebo hrdiny. Rozlišujeme lyriku přírodní, milostnou, vlasteneckou, náboženskou atd.

epika – založena na dějovosti, vyprávění příběhu

metafora – přenesené pojmenování na základě podobnosti, obrazné vyjádření

Ukázka

I

Naše životy jsou truchlivé jak pláč

*Jednou kvečeru šel z herny mladý hráč
venku sněžilo nad monstrancemi barů
vzduch byl vlhký neboť chýlilo se k jaru
avšak noc se chvěla jako prerie
pod údery hvězdné artilérie
které naslouchali u politých stolů
píjáci nad sklenicemi alkoholů
polonahé ženy v šatě z pávích per
melancholické jako v podvečer*

*Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti*

*Vracel jsem se domů přes most Legií
zpívaje si v duchu malou árii
píják světél nočních bárek na Vltavě
z hradčanského dómu bilo dvanáct právě
půlnoc smrti hvězda mého obzoru
v této vlahé noci z konce únoru*

*Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti*

*Skláněje se z mostu uviděl jsem stín
sebevrahův stín jenž padal do hlubin
bylo tu však něco těžkého co pláče
byl to stín a smutek hazardního hráče
řekl jsem mu probůh pane co jste zač
odvětil mi smutným hlasem nikdo hráč
bylo tu však něco smutného co mlčí
byl to stín jenž jako šibenice trčí
stín jenž padal z mostu; vykřikl jsem ach!
ne vy nejste hráč! ne vy jste sebevrah!*

II

*Já jsem býval také v dětství hrdina
já jsem také čítal knihy Darwina
já jsem si hrál také vážněj nežli jiní
s kyselinou solnou v malé školní skříni
s burelem a čpavkem s cívkou rumkorfu
proč jsem chtěl však být též hráčem na harfu
proč jsem miloval však také kolovrátky
proč jsem si však také hrával na pohádky
z nichž mi zbylo něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti*

*Tomáši tys nebyl mužem métie
čet jsi „Analýzu melancholie“
i tys poznal žalost smutek stesk a lásku
v knížkách v Detroit mezi statisíci svazků
ty jsi sníval též o cestách po moři
ve své primitivní laboratoři
kterous připjal k vozům nákladního vlaku
v němž jsi čechral křídla papírových ptáků
Grand Trunk Herald! Velký Věstník ve voze!
Sázíš! Tiskneš! Válka! Srážky! Eroze!
Voláš právě vyšlo! Kupte! Nové zprávy!
Požár v Kanadě a Malý kurýr z Jávy
bylo tu však něco krásného co drtí
odvaha a radost z života i smrti.*